

Цитування:

Палеха Ю. І., Садовенко В. С. Культура електронного видання. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2022. № 1. С. 98–105.

Palekha Y., Sadovenko V (2022). Culture of digital publication. *Library science. Record Studies. Informology*. 1, 98–105 [in Ukrainian].

Палеха Юрій Іванович,

кандидат історичних наук, професор,
професор кафедри інформаційно-аналітичної
діяльності та інформаційної безпеки
Національного транспортного університету
<https://orcid.org/0000-0001-8060-8590>
Paleha_Yu@ukr.net

Садовенко Володимир Сергійович,

кандидат фізико-математичних наук,
доцент кафедри документознавства
та інформаційно-аналітичної діяльності
Національного транспортного університету
<https://orcid.org/0000-0002-1057-4011>
sadovenko2203vlad@gmail.com

КУЛЬТУРА ЕЛЕКТРОННОГО ВИДАННЯ

Мета роботи. Визначити сутність поняття «культура електронного видання» як складного інформаційного продукту спільної життєдіяльності автора та групи працівників, що зайняті його створенням та оформленням з урахуванням компетенцій, ustalених правил та спроможностей впровадження новітніх інформаційних технологій, дослідити його елементи та складники. **Методологія дослідження** полягає у застосуванні інформаційного методу та методу сходження від абстрактного до конкретного. **Наукова новизна роботи** полягає в розширенні уявлень про культуру сучасного електронного видання як систему знань, умінь та спроможностей колективної взаємодії автора та співробітників видавництва над ним, їх інформаційної культури, з однієї сторони, та корпоративної культури організації з іншої. **Висновки.** Культуру електронного видання як продукт сукупної діяльності й головний об'єкт культурної творчості персоналу видавництва можна подати як складну, багатоаспектну структуру, що включає знання методик підготовки інформаційного продукту та можливостей інструментальних засобів, вміння створювати інтерактивні елементи видання, формувати зображення, обробляти аудіозаписи, створювати за необхідності анімаційні файли та відеоролики, логічно та якісно здійснювати технологічні операції, художньо оформлювати контент, захищати його, оцінювати якість технологічного виконання видання. Поєднання основних елементів культури електронного видання мусить ґрунтуватися на принципах комплексності, диференційного підходу та безперервності й давати нове бачення і розуміння необхідності відповідної інформаційної культури колективу працівників, зайнятих створенням сучасного інформаційного продукту.

Ключові слова: електронне видання, культура, переробка інформації, інтерактивний продукт, інформаційний пошук, інформаційні технології.

Palekha Yury,

Ph.D in Historical and Culture Sciences,
Professor of the Department of Information-Analytical
and Information Security
of National Transport University

Sadovenko Volodymyr,

PhD in Physics and Mathematics,
Assistant professor of the Department of Information- Analytical
and Information Security of National Transport University

CULTURE OF DIGITAL PUBLICATION

The purpose of the article is to define the essence of the concept of e-publishing culture as a complex information product of the joint life of the author and a group of workers working on its creation, taking into account knowledge, streamlined rules, and the introduction of new information technologies. The research methodology consists of the application of the information method and the method of ascent from the abstract to the concrete. The scientific novelty of the work is to expand ideas about the culture of modern publishing, as a system of knowledge, skills, and abilities of collective interaction of the author and publishers on it, their information culture on the one hand, and information culture of the organization on the other. Conclusions. The culture of digital publishing, as an interactive product of collective activity and the main object of cultural creativity of the publishing staff, can be presented as a complex, multifaceted structure, including knowledge of tools and methods of information product preparation, ability to summarize, analyze and organize information, ability to create elements publishing, forming images, processing audio recordings, forming and correcting animation files and videos, the ability to perform proofreading operations, layout pages of the publication, structure documented information and evaluate its quality. The combination of the main elements of the culture of digital publishing is based on the principles of complexity, differential approach, and continuity and gives a new vision and understanding of the need to create an appropriate information culture of employees engaged in creating a modern interactive product.

Key words: digital edition, interactive product, culture, information processing, information search, information technologies

Актуальність теми дослідження. Як свого часу друкована книга стрімголов увірвалася в життя наших прабатьків, так і нині електронні видання ще з більшою настирливістю проникають у наше інформаційне суспільство.

Сучасне електронне видання вимагає від робочої групи з його створення (автора та працівників видавництва) відповідної інформаційної культури, яка б включала знання спроможностей сучасних інформаційних систем і технологій, вміння створювати графічні та інтерактивні елементи, здійснювати коректурні операції, розуміння можливостей інформаційно-пошукових систем, дотримання усталених методик створення інформаційного продукту. Зазначене потребує відповідних компетенцій фахівців, колективної творчої роботи над редакційно-виробничим опрацюванням інформації, а, отже, здатності фахівців спільно використовувати свої спроможності, знання та уміння щодо розбудови якісних процесів роботи над електронним виданням, тобто наявності найвищого рівня інформаційної культури як окремого працівника так і робочої групи видавництва, зайнятої створенням даного інформаційного продукту.

Аналіз досліджень і публікацій. Розумова праця в будь-якій її формі завжди пов'язана з пошуком та опрацюванням релевантної інформації, яку усе більше можна знайти в електронних виданнях. Про тенденції розвитку електронних видань зазначали В. Маркова та Ю. Петяк [2;4], методи і засоби підготовки електронних видань опрацьовували В. Гасов та М. Тимошик [3], особливості розроблення

інтерактивних книг просліджували науковці М. Назаркевич, О. Сторож та І. Ключник [6], комп'ютеризацію видавничого процесу розглядав З. Партико [7], технологічні аспекти створення е-книг вивчали М. Філь та І. Миклушка [8]. Разом з тим, в комплексі проблеми якісної підготовки електронного видання як сучасного інформаційного продукту, що відображає рівень інформаційної культури його розроблювачів, на сьогодні ще недостатньо однозначно і повно вивчені, а, отже, потребують комплексного, інтегрованого наукового осмислення.

Мета дослідження. Визначити сутність поняття «культура електронного видання» як складного інформаційного продукту спільної життєдіяльності автора та групи працівників, що зайняті його створенням та оформленням з урахуванням компетенцій, упорядкованих правил та спроможностей впровадження новітніх інформаційних технологій, дослідити його елементи та складники

Виклад основного матеріалу. Вперше про можливість створення е-книг мова йшла відразу після появи перших комп'ютерів, гіпотезу про можливість створення пристроїв для їх читання було висловлено у 1965 р., а в 1998 р. такі пристрої були сконструйовані. У 2010 р. фірма *Apple* випустила планшетний комп'ютер *iPad* з цілою низкою прикладних програм для читання е-книг. Історія електронних періодичних видань походить з 80-х років минулого століття з появою у США перших електронних дайджестів та журналів, коли медіа стали опановувати новий цифровий формат. Наразі існує багато програмних засобів та методів, які спрощують

завдання створення та поширення сучасних електронних видань, перевагами яких є можливість звертання до тексту як за змістом, так і за предметним показником, розповсюдження через Internet, тиражування CD, друкування частинами, економічна вигідність як для видавця, так і для читача.

Українські вчені І. Антоненко та О. Баркова описують електронне видання як самостійний, закінчений електронний ресурс, що вміщує електронний документ або групу документів, які пройшли редакційно-виробничу обробку й мають вихідні відомості, призначені для довготривалого зберігання, розповсюдження у незмінному вигляді, усі копії яких відповідають оригіналу [1, 11].

Друге визначення вдало доповнює перше: «Електронне видання є процес і результат організації авторського твору будь-якої знакової природи в інформаційний продукт на цифровому носії засобом, що припускає його тривале зберігання і поширення в незмінному вигляді необмеженому колу користувачів через комп'ютерне середовище» [2, 42].

У чинному стандарті ДСТУ 7157:2010 електронне видання позначається як електронний документ, який пройшов редакційно-видавниче опрацювання, має вихідні відомості та призначений для розповсюдження у незмінному вигляді. За *технологією поширення і використання* електронні видання класифікуються як:

локальне електронне видання (ЛЕВ) — видання, призначене для локального використання і випускається у вигляді певної кількості ідентичних примірників (тиражу) на мобільних електронних носіях;

мережне електронне видання (МЕВ) — видання, що є доступним потенційно необмеженому колу користувачів через телекомунікаційні мережі й може існувати в форматах ASCII, HTML, PDF, Flash і т.п.;

електронне видання комбінованого поширення (ЕВКП) — видання, що може використовуватись як локальне, так і мережне [5, 6].

Структурними частинами ЕВ, як і будь-якого традиційного видання, є текст і графічні зображення (растрові чи векторні), а от до новітніх віднесемо аудіотрансляцію, відеопоказ та анімацію. Саме ці елементи роблять ЕВ більш досконалими, приманливими і захоплюючими та в кінцевому рахунку відображають рівень культури їх створення. Зважаючи на довгий шлях становлення та розвитку видавничої справи, починаючи з часів Іоанна Гуттенберга, культуру електронного видання (КЕВ) можна звести до

здатності автора та фахівців видавництва щодо використання своїх компетентностей в процесах його створення відповідно до стану розвитку інформаційних програм та систем і впровадження новітніх інформаційних технологій, тобто відповідного рівня їх інформаційної культури.

Культура електронного видання виражається в наявності у осіб, які задіяні в його створенні, комплексу знань, умінь, навичок та установок щодо взаємодії з інформаційним середовищем, командної роботи у підготовці інформаційного продукту відповідного ступеня складності. Тут йдеться про інформаційну культуру групи осіб, котрі так чи інакше беруть участь у створенні електронного видання як необхідний компонент відображення їх колективної діяльності та головний об'єкт культурної творчості. Сфера ж індивідуальних зусиль учасників, які беруть участь у створенні електронного видання, регламентується умовами «входження» кожного з них до складу цієї групи та особливостями її формування.

Спробуємо дати визначення поняттю «культура електронного видання»:

це поєднання наявних компетентностей групи зацікавлених осіб щодо досконалого створення електронного видання, вміння застосування ними новітніх специфічних технологій, методів і засобів, прийомів та способів збирання необхідної інформації її опрацювання, підготовки і захисту видання, а також здібностей та навичок членів групи щодо спільного використання набутих компетенцій в підготовці сучасного інформаційного продукту;

це система спроможностей, знань та умінь членів робочої групи, знання ними чинних норм та правил щодо створення електронного видання, володіння новітніми інформаційними системами і технологіями, методами та засобами опрацювання інформації з метою підвищення якості його підготовки.

це сукупність інформаційного світогляду, синергія знань та умінь автора і співробітників видавництва, що забезпечують ціленаправлену й ефективну роботу над електронним виданням з використанням як традиційних так і новітніх інформаційних технологій, методів та засобів.

Культура електронного видання як продукт сукупної діяльності, задіяної в його підготовці групи фахівців, включає комплекс взаємозв'язаних елементів (науково-методичного, техніко-економічного, соціального та організаційно-правового характеру) стосовно роботи над створенням досконалого інформаційного продукту, які забезпечують реалізацію процесів підготовки якісного

інформаційного продукту, застосування сучасних новітніх інформаційних технологій, розбудову командної роботи групи з метою його створення.

Елементи культури електронного видання.

До основних елементів культури електронного видання можна віднести:

синергію знань, вмінь та досвіду фахівців по роботі з інформаційними продуктами, використанні інформаційних технологій, наявність у працівників достатнього мінімуму компетенцій для створення досконалого і привабливого електронного видання;

спроможності володіння наукоємними методами та інструментальними засобами опрацювання інформації, коригувати контент видання, включати, за необхідності, анімацію чи відеопоказ, спільно реалізовувати в інформаційному середовищі цілей, завдяки знанню законів його функціонування;

впроваджені у виданні новітні програми, сучасні інформаційні системи та технології, що дозволяють виробляти сучасні інформаційні продукти на надавати якісні інформаційні послуги;

знання нормативної документації, правил художньо-графічного оформлення видання, побудови його дизайну, вимог до створення електронних видань;

наявність інформаційних зв'язків видавництва з партнерами, суміжними організаціями, виробниками інформаційних продуктів та технологій, знання конкурентів та споживачів власної продукції.

Для наглядності основні елементи культури електронного видання подано на рис. 1.

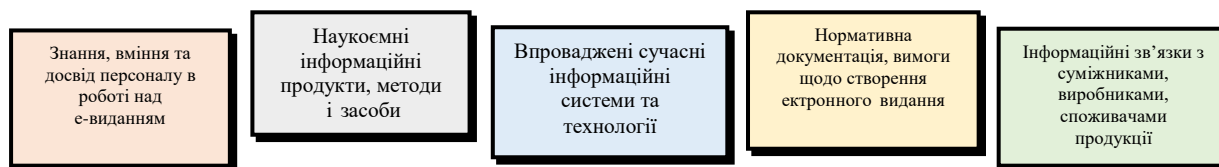

Рис.1. Елементи культури електронного видання

Рівень культури електронного видання залежить від логічної структури його побудови, задіяних методів і засобів, досконалості технологічних операцій та якості їх виконання, чіткої постановки роботи над ним і надійності відповідного обладнання, застосування новітніх інформаційних технологій та доведеної роботи працівників видавництва, спланованої їх командної взаємодії.

Побудова логічної структури – це так зване попереднє планування технологічних операцій через створення блок-схеми, що являє собою ряд

звичних для традиційної поліграфії макетів видання, які відображають рівень культури його підготовки.

Подана нижче блок-схема підготовки електронного видання як приклад мережевого (МЕВ) дозволяє відобразити повну картину його створення від підготовки його структурних елементів, технологічних (коректурних та після коректурних) операцій роботи над ним – до кінцевого запису інформації на матеріальний носій чи його розміщенні в блозі, Вікіпедії чи на сайті (рис.2)

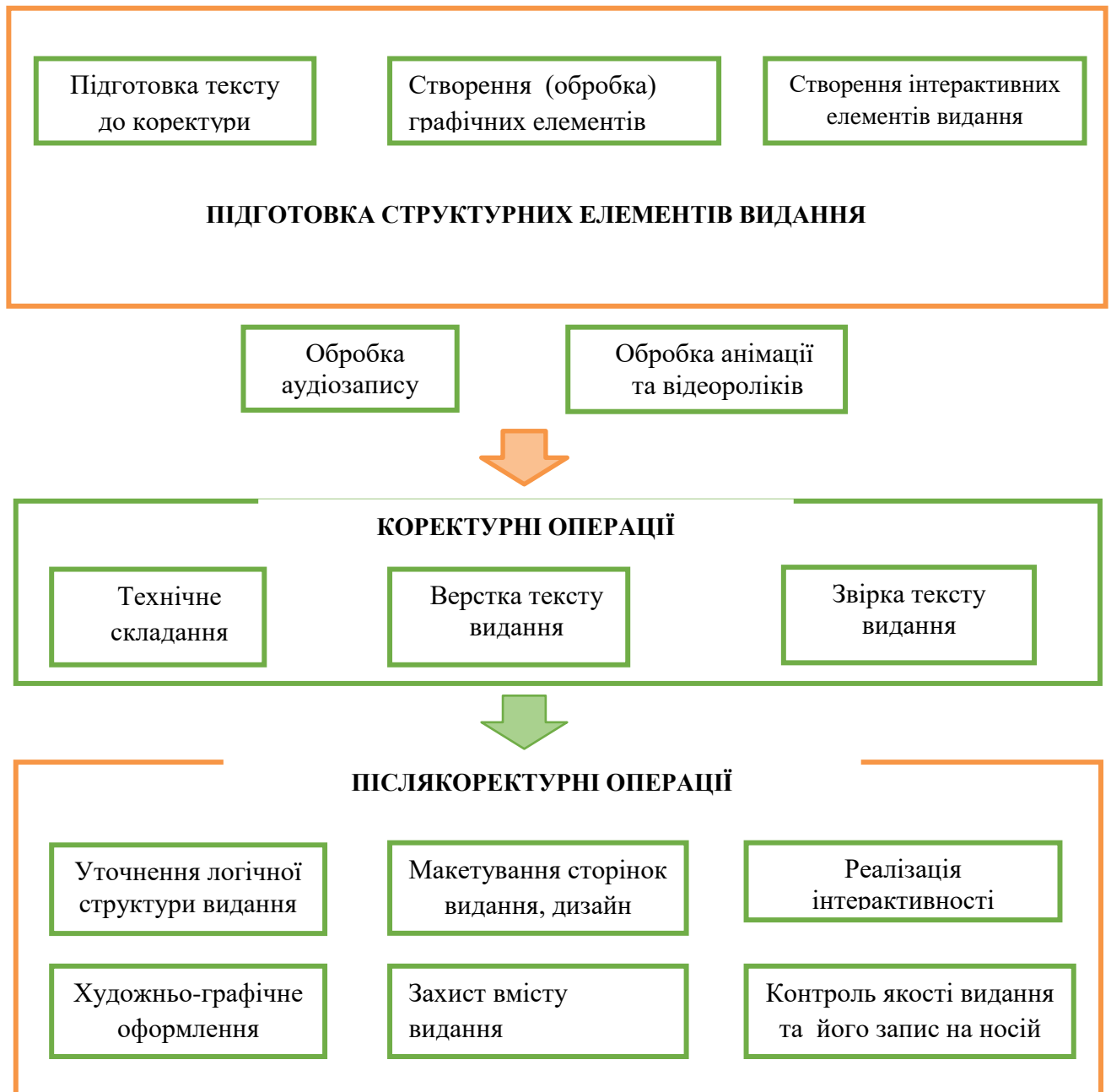

Рис.2. Блок-схема підготовки МЕВ

Саме компетенції (знання, уміння, здатності, навички) зайнятих в підготовці видання групи фахівців, досконалість їх командної взаємодії, стан інформаційно-технологічного забезпечення видавництва як показники ефективності та якості створення

інформаційного продукту є своєрідною цінністю, що відображує відповідний рівень культури електронного видання. Складники культури мережевого електронного видання зведено у таблицю 1.

Таблиця 1.

Складники культури мережевого електронного видання

№	Назва складника	Операції	Компетенції: здатності, знання, уміння, навички
1	Культура підготовка структурних	Підготовка тексту до коректури	Вміння узагальнювати, аналізувати і синтезувати інформацію в діяльності, пов'язаній із її пошуком, накопиченням, зберіганням і використанням (культура

	елементів видання		мислення). Розуміння принципів побудови архітекtonіки тексту, логічної структури та макетування видання, кореляції традиційної та комп'ютерної коректур
		Створення графічних елементів видання	Знання принципів формування зображення, видів графіки (растрова, векторна чи фрактальна) Вміння, робити шрифтові виділення, подавати ілюстраційний матеріал, креолізувати текст, робити колірне оформлення сторінок
		Створення інтерактивних елементів видання	Вміння робити гіпертекстові посилання (посилання на інші сторінки чи фрагменти посилання, на інтернет-ресурси, які відкриваються у браузері користувача). Навички визначення кількості відеофрагментів, робити їх поділ. Спроможності створення навігаційних елементів, які забезпечують переходи між сторінками книги: на попередню, наступну сторінку чи на зміст видання
		Обробка аудіозапису	Спроможності застосування Wav-файлів (Microsoft Wave) для Windows-комп'ютерів чи AIFF (Audio Interchange File Format) для Macintosh. MIDI-файли (Musical Instrument Digital Interface) не записують оцифрований звук, а містять команди утворення звуків синтезатором; вміння обробляти аудіо записи
		Анімація та відеопоказ	Вміння формувати і корегувати анімаційні Gif-файли (кожне Gif-зображення діє як кадр, які можна коригувати як відрізок часу, протягом якого кожен кадр з'являється на екрані, так і переходи між кадрами). Спроможності підготовки відеороликів (можна скористатися Adobe Premiere чи іншими засобами)
2	Культура здійснення коректурних операцій (технологічна культура)	Технічне складання	Знання і дотримання вимог щодо підготовки тексту документу (мовленнєва культура) Вміння правити граматичні, стилістичні, кон'юнктурні помилки. Здатність уніфікувати елементи тексту, вживати терміни, робити скорочення, виправляти правописні помилки. Знання технічних правил складання тексту, основ графічного дизайну
		Верстка тексту видання	Вміння вносити авторські і редакторські правки. Знання технічних правил та вимог видавничої специфікації. Спроможність робити якісну верстку видання із текстом, зображеннями та інтерактивними елементами відповідно вимог норм художньої редакції
		Звірка тексту видання	Навички бездоганно створювати е-документовану інформацію, перевіряти правильність попередньої коректури. Знання правил спуску шпальт, пагінації сторінок, переходу частин слів і речень по сторінках. Навички виявляти фактичні та смислові помилки у заголовках та вихідних даних
3	Культура після-коректурних операцій	Уточнення логічної структури, контенту видання	Знання основ структурування змісту видання (аспектація, композиціонування та рубрикація). Вміння систематизувати текст, уточнювати взаємозв'язок його частин, контролювати підпорядкування його заголовків рубрикам
		Макетування сторінок видання	Навички макетувати сторінки видання, вміння компонувати та упорядковувати його елементи, здатність акцентувати текст з врахуванням авторської ідеї. Уміння застосовувати новітні технології, телекомунікації, хмарні застосунки та розгалужені сервіси побудови графіки

		видання
	Реалізація інтерактивності видання	Знання можливостей інструментальних засобів розроблення інтерактивних видань. Здатність застосовувати прикладне програмне забезпечення на основі поєднання інтелектуальних здібностей людини з функціональними можливостями інформаційних систем
	Художньо-графічне оформлення видання	Знання правил художньо-графічного оформлення видання, його дизайн. Спроможності коригувати контент видання, його графічне обличчя, робити анімацію, відеопоказ (за необхідності)
	Захист вмісту видання	Уміння захищати видання від несанкціонованого доступу до нього, впроваджувати програми захисту інформаційних продуктів та заходи щодо ліквідації вразливих місць (для захисту видання можна використовувати запит паролів при відкритті книги чи доступу до певних сторінок видання)
	Контроль якості видання	Вміння тестувати е-видання через центр видавців, встановлювати відповідні додатки Google Новини (може бути громадський та державний: надвідомчий і відомчий)
	Запис видання на носій	Спроможності завантаження видання за допомогою інструментальних засобів та інформаційних сервісів

Як видно з таблиці, фахівці видавництва мусять володіти методами та інструментальними засобами створення сучасних інтерактивних е-видань, вміти використовувати програмні редактори, до яких належать такі програми, як SunRav BookEditor, NeoBook, Adobe Indesign, Apple iBooksAuthor (для MacOS), My Autoplay; знати особливості програм-компіляторів, в користуванні якими, на відміну від програм-редакторів, є необхідність заздалегідь приготувати файли окремих сторінок (здебільшого HTML), текстові фрагменти, зображення; знати особливості онлайн-сервісів; уміти застосовувати новітні технології, телекомунікації, хмарні застосунки та розгалужені сервіси побудови графіки видання; знати правила художньо-графічного оформлення видання, його дизайну; мати спроможності коригувати контент видання, його графічне обличчя; робити, за необхідності, анімацію, чи відеопоказ; уміти захищати видання від несанкціонованого доступу до нього, впроваджувати спеціальні програми захисту; тестувати електронні видання через центр видавців, встановлювати відповідні додатки Google Новини тощо.

Подані в таблиці складники культури МЕВ дозволяють відобразити повну картину методів та засобів його компоновки і функціонування, знань та спроможностей співробітників видавництва, що забезпечують ціленаправлену й ефективну роботу зі створення якісного інформаційного продукту з використанням як традиційних, так і новітніх інформаційних

технологій, що показує рівень культури сучасного електронного видання. У створенні МЕВ можуть брати участь до десяти фахівців (автор або перекладач, головний редактор, редактор, художній редактор (дизайнер), технічний редактор, верстальник, складальник, коректор). Кожен із них має своє коло обов'язків. Але всі вони мають тісно співпрацювати між собою, й від інформаційної культури кожного з них, культури їх взаємодії й буде залежить значною мірою якість всього електронного видання. Культура електронного видання не обмежується компетенціями його автора та групи працівників видавництва, знаннями нормативної документації, методів та вимог до створення інформаційного продукту, впроваджених засобів та інформаційних технологій, необхідний творчий підхід до його реалізації.

Наукова новизна роботи полягає в розширенні уявлень про культуру сучасного електронного видання як системи знань, умінь та спроможностей колективної взаємодії автора та співробітників видавництва над ним, їх інформаційної культури, з однієї сторони, та корпоративної культури організації – з іншої.

Висновки. Поняття культури співвідноситься з ідеєю збереження прекрасного, направленою від освоєного до незвіданого. Діяльність людської спільноти в цьому напрямі відповідає на питання «що ми можемо?», «чого ми можемо досягнути?» і в цьому плані культуру електронного видання можна подати як показник досконалості підготовки його структурних елементів, здійснення технологічних та

завершальних операцій, відображення рівня застосування апаратних засобів, програмного забезпечення та впроваджених інформаційних технологій, знання його розробниками пошукових та операційних систем, мережевих протоколів, систем, володіння засобами телекомунікацій, медіа-трансляцій, володіння усіма видами аудіо і відео опрацювання інформації та створення інформаційного продукту. Рівень сучасної культури електронного

видання як складник корпоративної та інформаційної культури всіх учасників авторського колективу, свідчення ефективності та якості їх діяльності, застосування новітніх засобів та технологій, досконалості командної взаємодії є своєю цінністю й мусить забезпечувати ефективне створення інформаційного продукту та його просування до читача в епоху цифрових трансформацій.

Список використаних джерел

1. Антоненко І.Б. Баркова О.В. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 11-22.
2. Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості: ДСТУ 7157:2010. Вид. офіц. Київ : Держстандарт України, 2010. 7 с.
3. Маркова В.А. Електронна книга: наукове поняття чи метафора? *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2009. № 3. С. 69-74.
4. Назаркевич М.А., Сторож О.В., Ключник І. І. Особливості розроблення інтерактивних електронних книг. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: Інформаційні системи та мережі*. 2015. № 832. С.332-347.
5. Партико З. В. Комп'ютеризація видавничого процесу : навч. посібник. К.: Вища школа, 2005. 208 с.
6. Петяк Ю. Ф. Визначення терміна «електронні видання». *Поліграфія і видавнича справа*. 2011. №2 (54). С.184
7. Тимошик М. С. Книга для автора, редактора, видавця : практ. посібник. Київ: Наша культура і наука, 2005. 560 с.
8. Філь М. Я., Миклушка І. З. Технологія створення електронних видань. *Поліграфія і видавнича справа*. 2002. №38. С.146-153.
9. Чабаненко М. В. Інтернет-ЗМІ як складова частина системи засобів масової інформації України: монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2011. 70 с.

References

1. Antonenko I.B., Barkova O.V. (2004). Electronic resources as an object of cataloging: history of the issue, terminology, formatting. *Bibliotechnyy visnyk*, 2, 11-22. [in Ukrainian].
2. Information and documentation. Electronic publications. Basic types and initial information: DSTU 7157:2010. (2010). Vyd. ofits. K.: Derzhstandart Ukrayiny [in Ukrainian].
3. Markova V.A (2009). E-book: a scientific concept or metaphor? *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiya*, 3, 69. [in Ukrainian].
4. Nazarkevych M. A., Storozh O. V., Klyuynyk I. I. (2015). Features of the development of interactive e-books. *Visnyk Natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhniky"*. 832. 332-347. [in Ukrainian].
5. Partyko Z. V. (2005). Computerization of the publishing process. Kyiv. [in Ukrainian].
6. Petyak Yu.F.(2011) Definition of the term «electronic publications». *Polihrafiya i vydavnycha sprava*, 54, 184 [in Ukrainian].
7. Tymoshyk M. S. (2005) Book for author, editor, publisher: practice. Kyiv: [in Ukrainian].
8. Fil' M.Y., Myklushka I.Z. (2002). Technology of creating electronic publications // *Polihrafiya i vydavnycha sprava*. 38. 146-153. [in Ukrainian].
9. Chabanenko M.V. (2011). Internet media as an integral part of the system of mass media of Ukraine. Zaporizhzhya: ZNU. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 06.12.2021
Отримано після доопрацювання 27.12.2021
Прийнято до друку 20.01.2022